

or parts of the body with the help of new technologies). The further perspectives of new modifications of bodies and their infracultures are in future.

Key words: *culture, infraculture, cultural study, body, body infraculture, infraculture of body modification, body beauty, aesthetics.*

УДК784.087.68(477.46)

Н. Л. Регеша

РОЛЬ ТВОРЧОГО ДОРОБКУ ЧЕРКАСЬКОГО НАРОДНОГО ХОРУ У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ФОЛЬКЛОРНО-ПІСЕННОЇ КУЛЬТУРИ

У статті проаналізовано творчий доробок лауреата Державної премії імені Тараса Шевченка – Черкаського академічного заслуженого українського народного хору. У хронологічній послідовності визначено основні етапи його сценічної праці, виокремлено роботу художніх керівників і провідних солістів. Проаналізовано значення діяльності хору у сфері розвитку та збереження вітчизняної фольклорно-пісенної культури.

Ключові слова: *Черкаський народний хор, Черкащина, пісенний фольклор, автентика.*

Сучасний український народний хор – явище складне і різноманітне. Його виконавська практика зосереджує в собі високі вокально-технічні навички, виразну художню та сценічну культуру, широкі знання стилістичних особливостей етнічного фольклору різних регіонів України. З початку 2000-х років у зв'язку з відродженням інтересу до глибинних пластів української пісенної автентики, діяльність народних хорів піддається критиці з боку вітчизняних фольклористів. Ними оспорується відхід від традицій народного музикування, заміна народних пісень їх обробками, відмінність манери співу від народної тощо. Разом з тим, не можна не відзначити, що саме професійним народним хорам підвласне виконання найскладніших творів як фольклорного походження, так і авторської літературної пісні, духовної музики або сучасних хороших полотен. Дискусійність питання обумовлює *актуальність* наукових досліджень за даною тематикою, визначає необхідність детального вичення діяльності українських хорів. *Метою даної статті* став аналіз творчого доробку одного з найвідоміших вітчизняних пісенних колективів – Черкаського академічного заслуженого українського народного хору, пісенний репертуар якого не замикається на тематичному фольклорному матеріалі, а вміщує як традиційні форми хорового письма (обробки, авторські твори народного напрямку), так і неперевершені музичні зразки композиторів-класиків (М. Лисенка, М. Леонтовича, О. Кошиця, С. Людкевича, М. Колесси тощо).

Аналіз наукових джерел доводить, що основний масив матеріалу із заявленої теми можна віднайти у публікаціях мистецтвознавців В. Мельниченка, С. Носаня [4], А. Чабана [8, с. 3-5], М. Негоди [6]. Важливу інформацію щодо діяльності Черкаського народного хору надають сучасні інтернет-джерела. Зокрема, це статті культурних оглядачів періодичних видань (в тому числі і наукових) В. Костенка [3], С. Русакова [5], присвячені творчій праці керівників колективу (А. Авдієвський, А. Пашкевич та ін.). На пильну увагу заслуговують історико-мистецтвознавці розвідки з електронних сторінок відомих в Україні мистецьких осередків [1-2], [8].

Створення Черкаського народного хору безпосередньо пов'язане з появою у 1955 році однойменної обласної філармонії, яка стала головним музичним центром регіону. З відкриттям філармонії постало питання про організацію професійних мистецьких колективів, які б за своїм жанровим і тематичним спрямуванням були доступнішими, в першу чергу, сільським верствам населення (до початку 1950-х років сілянство на Черкащині складало 82 % від загальної кількості мешканців області). На думку керівництва краю, найбільш оптимальним втіленням такої ідеї міг стати хор з музичною групою та хореографічною групою у складі 60 осіб. Творчий колектив розглядався як самодіяльний, учасники якого трудилися у сфері мистецтва без відриву від основного місця праці [4, с. 8].

Згідно визначених умов до участі у відбірковому конкурсі допускалися юнаки і дівчата віком від 17 до 22 років з різних міст і районів Черкащини. «Вимоги до учасників конкурсних прослуховувань були досить суворими, – згадували члени першого складу хору. – Окрім вокальних даних, які перевірялися в першу чергу, кожен повинен був мати відповідні зовнішні дані – риси обличчя, зріст, статуру, які б уособлювали нахарактерніші особливості черкащан. При цьому перевага віддавалася дівчатам з довгими косами, а хлопці мали бути зростом не менше 175 см і з хвацькими чупринами» [4, с. 12]. За спогадами свідків тих подій, для обраних майбутніх артистів впродовж кількох днів тривала ретельна перевірка їх голосових можливостей. Дівчат запрошували парами (сопрано і альт) і пропонували виконати разом добре знану пісню. Якщо голоси зливалися в унісон – співачки витримували творче випробування і зараховувалися до хору. Врешті його склад було сформовано. Історія зберегла імена перших учасників: Г. Коваль, В. Ковпак, М. Савицький, В. Савченко, М. Сагун, А. Сиротюк, З. Тищенко, О. Тесля, П. Токавенко та інші.

Підкреслимо, що умови для праці спочатку були занадто далекими від ідеальних: приміром, репетиції хорової трупи – ядра колективу, відбувалися у міській бібліотеці; учасники хору, більшість з яких були приїжджими, на перших порах ночували у невеликому залі міського будинку культури. Але незважаючи на недосконалі умови, інтенсивність організаційно-творчої роботи була досить високою: одночасно з вокальними вправами та розучуванням репертуару влаштовувалися заняття з основ акторської майстерності та сценічного руху. Поступово професійність хору і його солістів зростала (переважна більшість вокалістів мала середню і семирічну освіту, про музичну підготовку годі й було говорити, адже лише десятиліття відділяло тодішнє молоде покоління від подій Другої світової війни). На її основі сформувалася, характерна лише для Черкащини, манера українського хорового співу. Із започаткованого тоді колориту звучання народних пісень викристалізувався неповторний творчий почерк хору, що завжди різнив черкащан від інших музичних колективів.

Першим серйозним випробуванням для Черкаського народного хору став виступ на Республіканському фестивалі молоді і студентів в Києві у 1957 році. Після вдалого підкорення київської сцени, музичний колектив було запрошено на VI Всесвітній фестиваль молоді і студентів в Москві. Майже півмісяця його учасники виступали в концертних залах, на площах і стадіонах перед місцевими мешканцями, гостями столиці СРСР та делегатами міжнародного форуму. Водночас хор став лауреатом Всесоюзного конкурсу народного мистецтва, володарем срібної медалі і диплома другого ступеню; взяв участь в урочистому концерті Української РСР, що відбувся в театрі імені К. Станіславського – В. Немировича-Данченка.

Зауважимо, що співочий колектив презентував своє мистецтво не лише вимогливій столичній публіці, свідками його виступів ставали насамперед рядові

черкашани, жителі як близьких, так і віддаленіших куточків краю. «Концерти, як правило, відбувалися під відкритим небом, – згадували артисти, – на сільських вигонах та стадіонах, і збирали велику кількість глядачів. Про сценічні підмостки, освітлення чи мікрофони годі було й думати – вони з'явилися пізніше. А в той час єдиним технічним засобом були фари автомашин, які доводилося вмикати для освітлення в пізній час заключних номерів концертів хору...» [4, с. 24].

У вересні 1957 року Черкаський хор отримав звання народного і увійшов до складу державних музичних колективів філармонії Черкаської області. Маючи державний статус творчий осередок був включений до плану гастролей Укрконцерту та Союзконцерту, що відкрило перед хором можливість виступати в межах всього Радянського Союзу. Черкаський хор побував з концертними гастролями в Російській Федерації, Білорусі, Казахстані, Киргизії, Узбекистані, Таджикистані, Туркменії та інших республіках.

У липні 1969 року за заслуги в розвитку музичного і танцювального мистецтва Черкаський державний український народний хор отримав звання «Заслуженого хору Української РСР», а в 1981 році удостоївся Державної (нині – Національної) премії України імені Тараса Шевченка. Протягом 1980-х років відбулися зарубіжні гастролі музичного колективу в Болгарії, Польщі, Німеччині, Канаді та інших країнах світу.

За роки незалежності України Черкаський народний хор значно оновився і урізноманітнив свій репертуар піснями і хореографічними творами почерпнутими здебільшого із скарбниці Шевченківського краю. Свідченням тому стали такі козацькі пісні як «Щоб гордилась Україна», «Наїхали козаченьки з бою», «Їхав козак з України», народні фольклорні твори «Повіває буйний вітер з-за гори», «Ой на небі тучі набігають», пісні на слова Тараса Шевченка (в обробці Л. Трофименка) «На городі коло броду», «Ой, люлі-люлі, моя дитино» [4, с. 46].

У 2007 році в рік свого піввікового ювілею творчий колектив був удостоєний високого статусу академічного. І в цьому, на думку багатьох мистецтвознавців, велика заслуга і визнання внеску учасників і керівників хору всіх його поколінь: і тих, хто починав творити його біографію, і тих, хто проніс славу пісенної культури Черкащини через непрості рк. акт ки української історії, і тих, хто продовжує подвижницьку справу своїх попередників сьогодні.

У контексті історії Черкаського народного хору особливу увагу слід приділити його художнім керівникам, що в різні роки очолювали цей мистецький осередок. Першим з них став випускник Київської консерваторії *Микола Давидович Куц* (1957-1963). Основним покликанням хору його очолював вважав пропаганду української народної пісні і танцю, народної музичної культури в цілому. Не менш важливим завданням М. Д. Куц визнавав створення самобутнього хору із власним пісенним рк. акт, яке б відбивало автентичну пісенну культуру саме Черкаського краю (слід зауважити, що це бажання керівника стало життєвим і торчим кредо колективу на усі наступні роки його діяльності). Палкий патріот української культури, М. Д. Куц надавав особливого значення народній пісні. Знаючи багаті і невичерпні пісенні традиції Черкащини, він забов'язав кожного учасника хору привезти із своєї «малої батьківщини» одну чи кілька народних пісень. Завдяки цьому творча скарбниця хору поповнилася понад 300 українськими фольклорними творами, властивими для пісенності даного регіону. Зібраний репертуар завдяки професійній обробці її виконавців набув широкої популярності як в Україні, так і поза її межами. Передусім це такі пісні як «Ой у вишневому садочку», «Ходить дівчина по лузі», «Цвіте терен», «Ой чий то кінь стоїть», «Зійди та зійди, ясен місяченьку», «Та повій, вітре, буйнесенький», «Ой, коло наших ворітець», «Як задумав я женитись», «Курка-шаботурка» тощо. Вони

були вперше виконані Черкаським народним хором і стали улюбленими в народі. Завдяки вродженому таланту композитора, організаторсько-педагогічним здібностям і високому рівню вимогливості М. Д. Куца як першого художнього керівника, за короткий час його роботи в колективі ним було створено атмосферу творчого пошуку і мистецького взаєморозуміння [4, с. 22-26].

Впродовж 1963-1966 років біля керма хору стояв *Анатолій Тимофійович Авдієвський*, який здійснив подальше творче зростання хору. Він прибув до Черкас з Житомира, де очолював відомий ансамбль пісні і танцю «Льоник». За час його роботи з Черкаським хором помітно зріс професійний рівень колективу, у манері виконання з'явилися риси академічності, розширився діапазон сили звучання творів. При ньому учасники хору, вчорашні аматори, вперше почали вивчати нотну грамоту, опанувати ази музично-хорової науки. Під керівництвом А. Т. Авдієвського зросла ціла плеяда талановитих митців, які разом із своїм наставником згодом поповнили провідний хор УРСР імені Г. Верьовки [2], [7].

Наступний період історії Черкаського народного хору пов'язаний з ім'ям *Анатолія Максимовича Пашкевича* (1966-1973). Наділений високим і самобутнім талантом диригента і композитора, він став автором понад 200 пісень, значана частина з яких увійшла до золотого фонду української музичної спадщини. Безперечний мистецький смак і рідкісний музичний дар дозволяли музикантові відчувати з перших слів поетичного тексту його пісенну душу. «Не пригадую, щоб будь-який хоролий колектив, особливо в ті часи, обходився без пісень Пашкевича, – писав про творчість композитора культурний оглядач періодичного видання «Дзеркало тижня» В. Костенко. – Вони були і продовжують залишатися на слуху: “Хата моя, біла хата”, “Виростеш ти, сину”, “Ой ти, ніченько”, “А мати ходить на курган”, “Земле наша мила”, “Чебрець”, “Дума про хліб”...» [3]. За спогадами сучасників, щірий і принциповий А. М. Пашкевич ніколи не вписувався в комфортні рамки життєвих умовностей, не міг блазнювати задля особистої вигоди, тому був «незручним» у стосунках з чиновниками. Він не міг і не хотів «нести» себе на зустріч славі, пробиваючи ліктями шлях до нагород, визнань і матеріального достатку, але тягнувся до тих, хто, можливо, і не знав автора уславлених пісень, але слухав і слухатиме їх ще багато років [1].

В 1973-1975 та 1994-1997 роках художнім керівником хору став *Олександр Іванович Стадник*. Він, як і його попередники збагатив творчу палітру колективу свіжими барвами, новими музично-хореографічними творами («Вас вітають черкащани», «Ой у вишневому садочку», «В понеділок на весіллі», «Козацтво з походу вертає» тощо) [8, с. 3-5].

В Черкаському народному хорі розкрився талант випускника Київської консерваторії *Євгена Івановича Кухарця*, який очолював музичний колектив у 1975-1987 роках. Він натхненно і самовіддано працював над новими творами, віддавав свою кипучу енергію удосконаленню його виконавської майстерності.

Протягом 1987-1993 років подальший творчий шлях Черкаський народний хор долав під керівництвом *Петра Савчука* [2].

З 1996 року музичний колектив очолює заслужений діяч мистецтв України *Леонід Миколайович Трофименко*. Особливу увагу він приділяє сучасній обробці, ретельному відбору та рк. акт ки нових творів для репертуару хору. Вимогливий майстер, він з педагогічним тактом і виваженістю веде на репетиціях ювелірну шліфовку і вишкіл як кожного артиста зокрема, так і гармонійно-мистецької єдності всього колективу, досягаючи бездоганної виконавської майстерності на концертних виступах. Вбираючи все краще від своїх відомих попередників, професіоналів хорового мистецтва, що

піднесли славу Черкаського народного хору до всесвітнього визнання і шани, Л.М. Трофименко творить власну школу хорового мистецтва. Маючи особистий рідкісний почерк – вбирати і єднати в цілісний букет кращі зразки як давньої української пісні, так і сучасної авторської, він уміло використовує в репертуарі хору багате національне фольклорно-етнографічне надбання Черкаського краю [4, с. 42].

За час свого існування Черкаський хор зростив чимало талановитих і несхожих один на одного співаків. Серед них солісти: Ольга Павловська, Раїса Кириченко, Євгенія Крикун, Віктор Гнилоквас та ін. Притаманні їм чудові голоси, висока професійна майстерність і тонке відчуття пісенних образів багато разів привертало до себе увагу шанувальників української пісні. Твори виконані ними пронизані любов'ю до рідної землі, батьків, вчать доброти і людяності.

Сьогодні Черкаський народний хор, як і впродовж усього свого творчого шляху, живе у напруженому трудовому ритмі, гармонійно поєднуючи досвід старших поколінь вокалістів із невичерпною енергією обдарованих молодих співаків. Черкаський хор – не лише школа виконавської майстерності, а й своєрідна кузня кадрів сфери культури. Чимало його колишніх учасників стали відомими керівниками художніх колективів, наставниками творчої молоді.

У сучасний складний економічний час, незважаючи на проблеми з організацією гастролей та інші соціальні труднощі (невлаштованість побуту окремих виконавців, невисока оплата праці, відсутність належного матеріального і технічного забезпечення концертної діяльності, зокрема, потребує оновлення реквізит, інструментальна та технічно-транспортна база), хор постійно виступає перед сільськими глядачами, учнівською і студентською молоддю. Як і раніше із величезним успіхом відбуваються виступи черкащан на головних сценах Києва і всієї України. «Якщо уряд і держава кинуть напризволяще, на виживання такі улюблені всім народом пісенні колективи, як Черкаський народний хор, – зазначав відомий письменник Дмитро Павличко, – це означає зневагу і байдужість до власних історичних коренів, до нашої національної культури і духовності, заслуги черкащан з популяризації яких – неоціненні!» [4, с. 50].

Отже, Черкаський народний хор – унікальне явище в сфері духовно-культурного життя України. Цей славетний творчий колектив увібрав в себе мелодіку, дух і слово українського пісенного фольклору і протягом свого мистецького буття підняв його на найвищі вершини. З перших років свого існування хор заявив про себе як самобутній, неповторний музичний осередок, що черпає своє натхнення з автентичних джерел, збагачуючи їх мистецтвом класики. Під керівництвом заслуженого діяча мистецтв України Леоніда Трофименка Черкаський народний хор здійснює нові виступи, вражаючи високою майстерністю, відданістю творчій праці, втіленням народних українських традицій на сценах України та поза її межами. Самовіддане, подвижницьке служіння черкащан обраній справі, їх прагнення передати в музичних образах неповторні багатства українського пісенного фольклору, безумовно, вимагають більш глибоко мистецтвознавчого аналізу із подальшим відображенням отриманих результатів в монографічних та колективних дослідженнях, присвячених вивченню вітчизняного хорового мистецтва.

Список використаної літератури

1. Анатолій Пашкевич [Електронний ресурс] // Золотий фонд української естради. — Режим доступу : <http://www.uaestrada.org/kompozitori/pashkevych-anatolij>
2. Історія Черкаської обласної філармонії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://filarmunia.ck.ua/history.html>
3. Костенко В. Баллада о солдатах. Легендарную песню “Степом, степом...”

однажды сравнили с произведением Кобзаря [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.zn.ua/CULTURE/ballada_o_soldatah

4. Мельниченко В. М. 50 пісенних літ / В.М. Мельниченко, С. Л. Носань. – Черкаси : Вертикаль, 2007 – 56 с.

5. Русаков С. С. Анатолій Авдієвський: “Все робить з любов’ю” / С. С. Русаков // Педагогічні кадри. – 2013. – № 1. – С. 4

6. Співає Черкаський академічний заслужений український народний хор, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка [Ноти]: репертуарний збірник до 50-річного ювілею / упоряд. Л.М. Трофименка; передм. М. Негоди. – Черкаси : Брама-України, 2007. – 319 с.

7. Чабан А. З глибин народних / А. Чабан // Стадник О. Калинові передзвони : записи і обробки народних пісень Черкащини та авторські твори / А. Чабан. – Черкаси, 2007. – 186 с.

8. Черкаський академічний заслужений український народний хор [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://filarmonia.ck.ua/narodnuj-hor.html>

Стаття надійшла до редакції 18.03.2015

N. L. Regesha

THE ROLE OF THE CREATIVE GROUNDWORK OF THE NATIONAL CHOIR FROM CHERKASSY IN THE DEVELOPMENT OF THE NATIVE FOLKLORE SINGING CULTURE

The creativity of the winner of the State award of Taras Shevchenko – Cherkassk Academic Ukrainian National Choir is analysed in this article. In chronological sequence the main stages of its scenic work are defined, work of artistic directors and leading soloists of different years is allocated. Value of activity of chorus in the sphere of development and preservation of domestic culture is analysed.

It's pointed out that the organization of a National Choir in Cherkassk is directly connected with the formation of a regional Philharmonic of the same name in 1955 which became the main musical center in the region.

It's stressed that a national choir in Cherkassy is a unique phenomenon in the sphere of spiritual and cultural way of life in Ukraine. This creative staff integrated melody, spirit and word of Ukrainian song folklore and during its artistic life enhanced the highest level. With the first years of its existence the choir approved itself as an original, unique musical community that gets its inspiration from the authentic sources, enriching it with classical art. Under the conducting of the Honoured Art Worker Leonid Trofimenko the National Choir in Cherkassy provides new concerts striking with high skills, devotion to artistic work, implementation of national Ukrainian traditions on Ukrainian stage and abroad. Selfless service of people in Cherkassy to the chosen work, their desire to reflect in musical images unrepeated gorgeousness of Ukrainian song folklore undoubtedly require further research in monographs and collective works which are dedicated to the study of domestic choir art.

Key words: Cherkassk national choir, Cherkaschina, song folklore, authentic.